

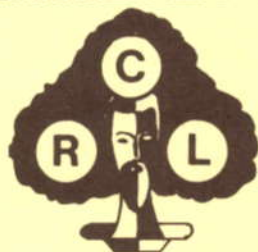

ROND DE SCHUTSBOOM

PERIODIEKE UITGAVE
VAN DE HEEMKUNDEKRING
DE VYER HEERTGANGHEN
GOIRLE

E. J. J. J.

**Unieke gelegenheid
voor
BRUILOFTEN
PARTIJEN
en alle
FAMILIEFEESTEN**

**CAFÉ-RESTAURANT
„DE LINDE”**

C. v. d. Brand

Ook voor een etentje met familie
of vrienden in „DE LINDE”

Gaarne vooraf even bellen.

GEZELLIG UIT – GOED VOOR U

Dorpsstraat 52, 5051 CL Goirle
Telefoon 013 - 34 13 66

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN“
GOIRLE

secretariaat: R. Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 6

nummer: 2

oktober 1986.

INHOUDSOPGAVE

* Inleiding	blz. 2
* Tussen Ley en die Gemeynackeren: Een stukje Brabantse historie en Gerardus, miles de Gorle - J.C.J. Hoogendoorn	3
* Gelicht uit oude archieven - Nico Klooster	8
* Stilstaan in de kruidentuin: Kruiden bewaren - Wil Coppens	9
* Onze vroede vaders van weleer: Het vieze putje - Ad Houtepen	12
* Kringaktualiteiten: Toon Wijdemans - C. Robben	16
* Genealogie: Onze familiebaam -5- Joseph Wijdemans	18
* De Kempen en zijn volk -5- Willy van Rooy	23
* Uit de koker van Cees Robben over Goirle: Restauratie van de St. Janskapel onder Aarle en wat dies meer zij.	26

INLEIDING

De tweede 'Rond de Schutsboom' van dit jaar is een herfstnummer geworden, want ons periodiek 'komt uit' als het kan'. Een term die u wellicht naar 'Onze vroede vadersen van weleer' zal doen grijpen; weer heel spannend zoals u gewend bent.

Onze middenpagina's zijn gewijd aan Toontje Wijdemans die zijn bestuursfunctie na 19 jaar verwisselt voor het lidmaatschap van het Senioren Convent. Cees Robben 'schildert' een aardig beeld van dit beminnelijk heemlid.

Zo'n vijf bladzijden 'Genealogie' van Wijdemans jr, Joseph dus, geeft misschien deze keer ook een uitleg van uw naam.

Deze keer staan we echt even stil in de kruidentuin om te zien hoe we de kruiden kunnen vergaren en bewaren voor de schaarse maanden.

Willy van Rooy laat ons kennis maken met zijn vriend-schilder, Jef Claesen, die ook koster-orgelist was.

Jan Hoogendoorn geeft een interessant stuk Brabantse geschiedenis om daardoor Gerardus, miles de Gorle te kunnen plaatsen.

Nico Klooster heeft voor ons een tekst uit 1796 leesbaar gemaakt, waardoor we een tragisch verhaal kunnen lezen dat zich rond de schutsboom in Goirle afspeelde.

Tenslotte weer een heerlijk stuk van Cees Robben opgetekend rondom onze St. Janskapel, waar we ons langzamerhand al wel vertrouwd mee kunnen gaan voelen.

Rest ons nog u te wijzen op het enquête-formulier, dat los in deze uitgave is opgenomen. Uw reactie wordt zeer op prijs gesteld.

De redactie.

TUSSEN «LEY EN DIE GEMEYNACKEREN»

EEN STUKJE BRABANTSE HISTORIE EN GERARDUS-MILES DE GORLE

Vóór de dertiende eeuw is er van Goirle in de geschreven bronnen van de geschiedenis geen spoor te bekennen. Eerst wanneer ons dorp deel uitmaakt van het Hertogdom Brabant komt voor het eerst de naam 'Gorle' voor. Daarom eerst in grote lijnen een stukje Brabantse geschiedenis.

In bovengenoemde eeuw was het gebied, dat de Meijerij van 's-Hertogenbosch zou gaan heten, een weinig aantrekkelijke streek, armelijk en dun bevolkt, waarvan het landschap bestond uit bossen, moerassen, zandverstuivingen en slechte zandgronden waarin nederzettingen, bestaande uit enkele boerderijen rondom een driehoekig plein in de buurt van de vele riviertjes, verscholen lagen.

Een weinig aantrekkelijk gebied waar de plaatselijke Heren in de feodale 11e en 12e eeuw veelal in leen- of onderleenschap hun macht uitoefenden en waar ook de Graven van Leuven verspreide bezittingen hadden, o.a. het gebied van Orthen.

Als in 1106 Graaf Godfried I van de Duitse keizer de titel 'Hertog van Lotharingen' in de wacht weet te slepen en het markgraafschap Antwerpen weet te annexeren waaronder ook Noordbrabantse gebieden behoorden, wordt het voor zijn opvolgers die zich op den duur hertog van Brabant gingen noemen, interessant om hun noordelijke bezitting Orthen door gebiedsuitbreiding aan te sluiten bij het Markgraafschap.

Het zijn de hertogen Godfried III en zijn zoon en mederegeerder, de latere hertog Hendrik I, die bijzondere belangstelling opvatten voor het Noordbrabantse land.

Die belangstelling sproot voort uit hun economische expansie-politiek, die erop gericht was hun noordgrens te ver-

schuiven tot aan de Maas om aldus hun territoriaal ten opzichte van de Graven van Holland en Gelre af te bakenen en tevens contrôle te verkrijgen op de Maasroute, want vroeger dan enig feodale landvorst hebben de hertogen van Brabant het belang van de handel ingezien.

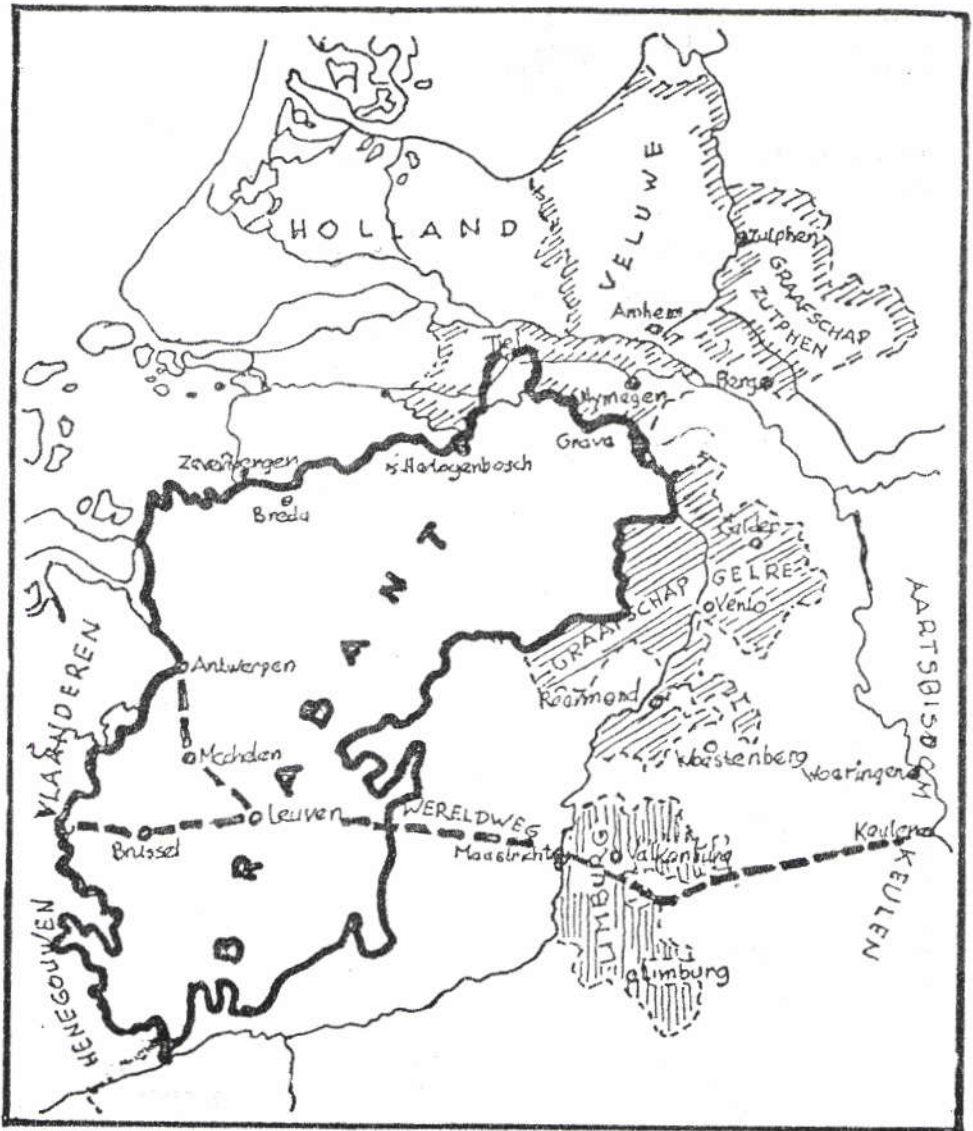
Dwars over hun Brabantse gebied liep de oude land-handelsweg Brugge -Maastricht-Keulen. (zie kaartje: Hertogdom Brabant) En eerst wanneer hun verspreide gebieden in Noord-Brabant als één geheel bij het Brabantse territoriaal waren aangesloten, konden ze gaanwerken aan hun droom de gehele handelsweg Brugge-Keulen in hun macht te krijgen en dus hun expansie te gaan zoeken in oostelijke richting.

Daarom werd door Hertog Godfried in 1185 op zijn Orthens gebied de stad 's-Hertogenbosch gesticht en in 1196 door Hertog Hendrik I van uitgebreide stadsrechten, gebaseerd op die van Leuven, voorzien om te dienen als een bolwerk tegen Holland en Gelre want ze konden er beslist op rekenen dat die hun pogen hun gebiedsgrenzen naar het oosten te verschuiven de voet dwars zouden zetten.

Hendrik en zijn opvolgers slagen grotendeels in hun opzet en als het Hertogdom Brabant, voortgekomen uit het Graafschap Leuven, uitgegroeid is tot het grootste en machtigste vorstendom van de Nederlanden, strekt het zich uit over de huidige Belgische provincies Brabant en Antwerpen en over een groot deel van de Nederlandse provincie Noord-Brabant. (zie kaartje)

En eerst, wanneer de Hertog van Brabant Hendrik I onze Heer is, doemt de naam 'Gorle' uit de nevelen van de historie op.

Christoffel Butkens, cisterciënzer prior te Antwerpen en tevens historicus en genealoog (1590-1650), noemt in zijn 'Trophées tant sacré que profanes' één van de belangrijkste werken over de geschiedenis van Brabant, een ridder Gerhard van Gorle, die als een van de getuigen optreedt bij de schenking van een derde van de tienden van Berkel door Hertog Hendrik I aan de kapel van de H. Maria en St. Willebrord. Die schenking had plaats te Oisterwijk op 31 december 1214.

HET HERTOGDOM BRABANT

In het 'Oorkondenboek van Noord-Brabant', bewerkt door Dr. H.P.H. Camps, staat bij de desbetreffende schenkingsakte aangetekend dat het origineel ervan niet meer voorhanden is, maar dat er wel nog twee 17e eeuwse afschriften van bestaan in het Algemeen rijksarchief te Brussel. (RAB Kerk. archief 10308 en 10650)

In het eerste afschrift staat genoemde getuige vermeld als 'Gerardo de Gorle' en in het tweede als 'Gerardo de Gorlt'. Butkens, die in zijn werk ook een lijst van prinses, baronnen en edellieden geeft die als vazallen van Hendrik I optreden, noemt daarin ook die 'Gerardo' als Gerhard van Gorle.

In een andere oorkonde, gedateerd Tilburg 1214, waar eveneens geen origineel van voorhanden is, maar wel een vidimus (=wij hebben gezien) van de schepenen van 's-Hertogenbosch, gedateerd 6 mei 1422, aanwezig in het Archief National te Parijs, oorkondt Hendrik I dat Willem, Graaf van Megen, en zijn zoon Diederik hun allodium (=vrij bezit) te Rixtel hebben overgedragen aan de Tempeliers. Ook bij deze overdracht treedt Gerardus de Gorle als één van de getuigen van de Hertog op.

Interessant lijkt het mij om hierbij te vermelden dat deze overdracht plaats vindt aan de Kommanderij 'Ter Brake' te Alphen alwaar volgens Dr. M.A. Erens rond 1200 het 'Hof ter Brake' verschijnt als bezit van de Tempeliers.

WIE WAS DIE GERARDUS DE GORLE?

In een charter van 1215 waarin de Hertog van Brabant, Hendrik I aan het klooster Postel het eigendom van de molen van Wolfswinkel met het toebehorende allodium, welke Jan van Bladel van hem in leen hield, overdraagt voor de som van 9 mark, wordt Gerardus als enige profane getuige genoemd en wordt hij aangeduid als Gerardus, miles de Gorle.

Miles is krijgsman en aangezien Butkens Gerardus vernoemt als edelman van Hendrik en hij niet als 'Miles nobilis' wordt aangeduid (=edelman van geboorte), mogen wij aannemen dat hij tot de kleine of lagere adel behoorde, die zijn edelmanschap verdiend had door zijn krijgsverrichtingen in dienst van de hertog, die hem in ruil daarvoor een stuk land of de opbrengst van de tienden van een of

andere plaats heeft geschonken of hem beleend heeft met een plaats waar hij dan de lagere heerlijkheidsrechten over uitoefende. Dergelijke Heren hadden dan de bevoegdheid om de plaatsnaam als hun persoonsnaam aan te nemen en als de bewuste Gerardus er zo mee gestaan heeft ten opzichte van Goirle, dan kan men gevoeglijk zeggen dat de naam van ons dorp door zijn persoon voor het eerst in de geschiedenis opduikt.

Maar zijn naam kan even goed zijnafgeleid van zijn wapenteken dat hij voerde, zoals is uiteengezet in een vorige aflevering. (jaargang 5 nr. 3)

Het is daarom ook jammer dat uit de plica (=de omgevouwen onderkant van een document waardoor de zegelstaabten werden gestoken) van het originele charter, dat in de abdij van Postel bewaard wordt (Archief Abdij Postel, charters Bladel 1), de linten met aangehechte zegels verdwenen zijn. Gezien de drie insnijdingen van de plica vermoedt men dat het charter bekrachtigd is geweest met de zegels van de Hertog, van het klooster en met het zegel van Gerardus van Gorle en op dit laatste zou wel eens als wapenteken een klaroen of godel hebben kunnen staan.

Was het zegel van Gerardus, miles de Gorle, niet verloren gegaan dan hadden wij bij zijn naam geen vraagteken behoeven te plaatsen. Hoe het ook zij, voor ons blijft Gerardus de Gorle een vreemde, want sporen heeft hij in Goirle niet nagelaten.

J.C.J Hoogendoorn.

Literatuur:

- 'Oorsprong en Geschiedenis van De Brabanders', J.G. Kikkert.
- 'De Geschiedenis van Brabant' deel I, H. van der Horst.
- 'Oorkondenboek van Noord-Brabant' bewerkt door H.P.H. Camps.
- 'De Lage landen bij de zee' Jan en Annie Romein.
- 'Alphen in de Baronie' handschrift van Dr. M.A. Erens.
- 'Bijdrage tot de Geschiedenis van Goirle', H.W. Janson.